

CEES VAN DEN AKKER ADVIES

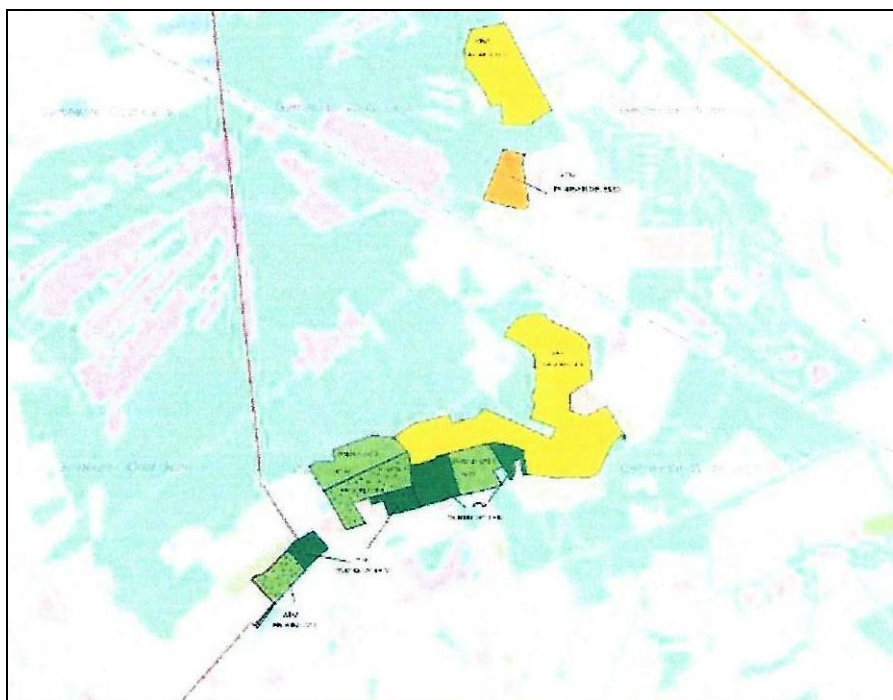
Vooronderzoek

Conventionele Explosieven

Opdrachtgever: SAB Arnhem
Project: Natura 2000 Korenburgerveen
Ordernummer:
Zaaknummer:
Kenmerk: CA/VO-CE/1707
Gemeente: Winterswijk

Versie: 02

CEES VAN DEN AKKER
ADVIES
Adviseur Opsporen Conventionele Explosieven
Vooronderzoek – Directievoering – Toezicht

Datum: 6 september 2017	Datum:
Opgesteld door: Dhr. C. van den Akker Onderzoeker/Auteur	Opdrachtgever: SAB Arnhem
	

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder toestemming van de auteur

<u>INHOUDSOPGAVE</u>	pagina
1. <u>Inleiding</u>	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Doel.....	5
1.3 Verantwoording.....	5
1.4 Werkwijze.....	5
1.5 Afbakening van het onderzoeksgebied.....	6
2. Bronvermelding.....	7
3. <u>Algemene informatie</u>	7
3.1 Inleiding.....	7
3.2 Algemeen historische context.....	7
4. <u>Inventarisatie bronnenmateriaal</u>	8
4.1 Literatuur.....	8
4.2 Vliegtuig en bombardementgegevens.....	18
4.3 Archief EODD.....	25
4.4 Luchtfotocollectie.....	26
4.5 Gemeente archief.....	26
5. <u>Analyse van bronnen</u>	28
6. Conclusie.....	29
7. Contra indicatie.....	29
8. Leemten in kennis.....	29
9. Afbakening verdachte gebieden.....	30
10. Advies.....	30
11. Bijlage.....	31

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De aanleiding tot het uitvoeren van een Historisch Vooronderzoek CE vloeit voort uit het voornemen dat de Provincie Gelderland grondwerkzaamheden uit laat voeren t.b.v. een project binnen en langs de rand van het natura-2000 gebied Kornburgerveen in de gemeente Winterswijk.

In de periode 1940 - 1945 tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben zich op diverse locaties in de huidige gemeente Winterswijk oorlogshandelingen voorgedaan.

Als gevolg van deze oorlogshandelingen kunnen op bepaalde locatie's niet gesprongen Conventionele Explosieven (CE) of delen daarvan in de bodem voorkomen.

Daarbij kan stagnatie van de werkzaamheden aanzienlijke kostenverhogingen tot gevolg hebben. Het is van belang om duidelijkheid te krijgen over de aard en omvang van de situatie aangaande CE ten einde de veiligheid van personeel en (directe) omgeving tijdens de realisatiefase op een verantwoorde wijze te kunnen waarborgen.

Om inzicht te krijgen in de mogelijke risico's heeft SAB Arnhem opdracht verleend tot het uitvoeren van een Vooronderzoek naar de mogelijke aanwezigheid van CE of delen daarvan binnen het onderzoeksgebied Kornburgerveen in de gemeente Winterswijk.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is beoordelen of er indicaties zijn dat binnen het projectgebied CE aanwezig zijn. Het onderzoek zal resulteren in een rapportage met een advies over de te nemen vervolgstappen bij de mogelijke aanwezigheid van CE.

De classificatie verdacht wordt gegeven indien er een vermoeden bestaat van de aanwezigheid van CE, welke na de Tweede Wereldoorlog in de bodem zijn achtergebleven. Dit op basis van geverifieerd feitenmateriaal.

De classificatie niet verdacht wordt gegeven indien geen of onvoldoende feitelijke aanwijzingen worden verkregen voor de aanwezigheid van CE.

1.3 Verantwoording

De risico- inventarisatie is uitgevoerd door C. J. E. M. van den Akker.
(senior adviseur OCE)

1.4 Werkwijze

In het vooronderzoek wordt onderscheid gemaakt in de volgende onderdelen:

- inventarisatie van bronnenmateriaal;
- beoordelen en evalueren van bronnenmateriaal;
- opstellen van een rapportage

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- informatie welke aanwijzingen geven dat het onderzoeksgebied, of een gedeelte daarvan, verdacht is op de aanwezigheid van CE (indicaties);
- informatie welke aanwijzingen geven dat het verdacht gebied, of een gedeelte daarvan, als onverdacht kan worden aangemerkt (contra-indicatie).

Van contra-indicaties is sprake wanneer in het werkgebied in het verleden gerichte opsporing van CE heeft plaatsgevonden of dat grondwerkzaamheden binnen het verdachte gebied hebben plaatsgevonden.

De indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek worden beoordeeld en op basis daarvan wordt gemotiveerd vastgesteld:

- of er sprake is van een CE verdacht gebied, en zo ja;
- de (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van vermoedelijke CE;
- horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied.

Eindresultaat is een rapportage met bijlagen.

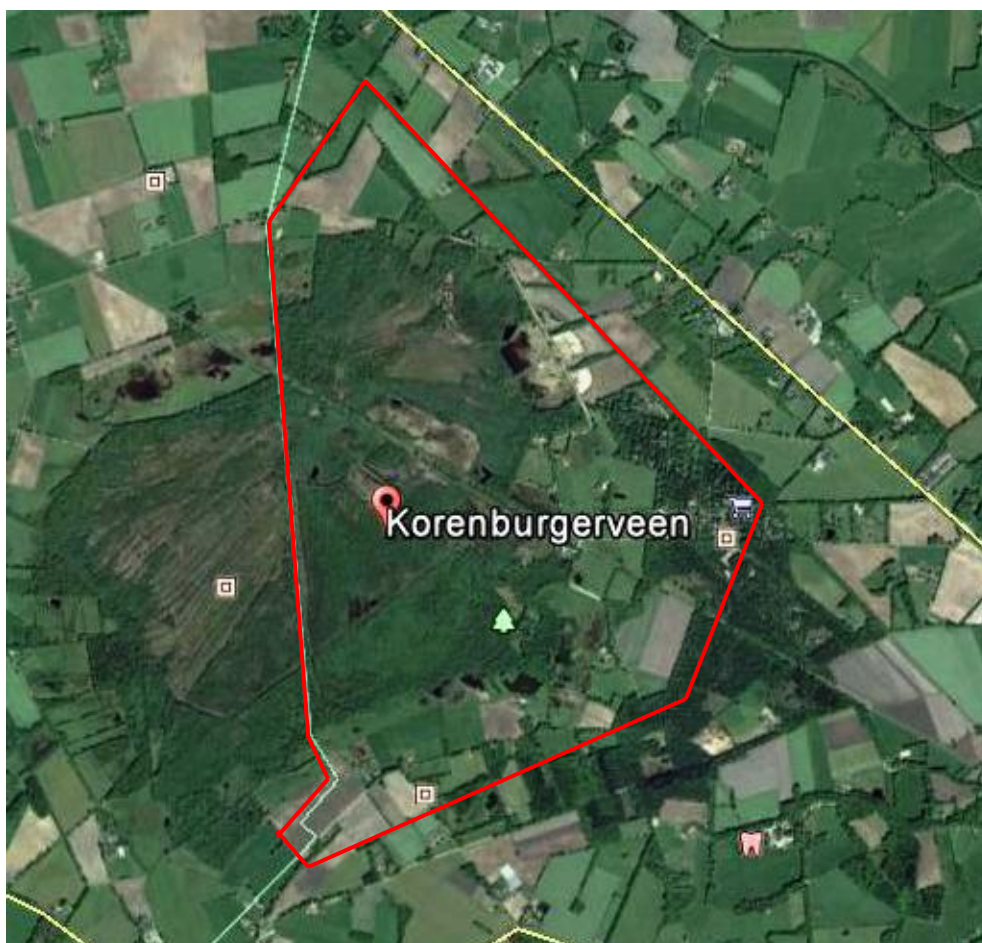
1.4.1 Eerder uitgevoerde onderzoeken

In opdracht van de Prorail is eerder een onderzoek naar niet gesprongen explosieven uitgevoerd. Dit onderzoek had betrekking op het spooreplacement en omgeving, rapport Historisch vooronderzoek naar de mogelijkheid van aanwezige explosieven uit de Tweede Wereldoorlog op het spoorweginemplacement Winterswijk, Kenmerk S 2008.015 d.d. maart 2008.

1.4.2 Vooronderzoek Conventionele Explosieven

Opdrachtgever : Dienst Landelijk Gebied
Projectnaam : "Inrichtingswerken Natuur" Winterswijk Oost
Projectkenmerk : PWE 526901-801H, datum 27 januari 2014 (CA-Advies)

1.5 Begrenzing onderzoeksgebied

Begrenzing van het onderzoeksgebied binnen de rode lijn

2. Bronvermelding

Voor het uitvoeren van het onderzoek en het formuleren van een advies is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

Literatuur

Auteur	Titel	Uitgever
A. Korthals Altes	Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945	Amsterdam, 1984
Bert van der Klauw en Bart Rijnhout	De luchtoorlog boven Nederland 1940-1945	
September 1944 Operation Market Garden	A.Korthals Altes - G Turing K.Magry - R Voskuil	Weesp Fabula - van Dishoek
Elisabeth van Blankenstein	Defensie en oorlogsschade 1939-1945	Mei 2006 Zeist. In opdracht van het Projectteam Wederopbouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg
Zwanenburg, G.J.,	En nooit was het stil Kroniek van een luchtoorlog.	
W.Lelieveld	Winterswijk in oorlogstijd, 10 Mei 1940 - 31 Maart 1945	
H.B. Aalders en J.G. Ruwhof	Fragmenten uit het boek Herinneringen aan de bevrijding van Winterswijk	

Archieven

Titel	Locatie	
Archief Erfgoed Centrum Achterhoek Liemers	Doetinchem	
Archief gemeente Winterswijk	Winterswijk	
Dotka Luchtfotocollectie	Website Dotka.com	Kadaster
Bombardementen en neergekomen vliegtuigen	Cees van den Akker Advies/ Theo Eversteijn	Cees van den Akker
Verliesregister 1940 Defensie en oorlogsschade	Website Rijksdienst voor cultureel erfgoed	Website
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed		Website
Archief EODD	Beneden Leeuwen	Cees van den Akker Advies

3. Algemene Informatie

3.1 Inleiding

Er kan met zekerheid worden vastgesteld dat er binnen het grondgebied van de huidige gemeente Winterswijk gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden gedurende de Tweede Wereldoorlog. Met name het stations emplacement van Winterswijk en omgeving zijn veelvuldig gebombardeerd en beschoten. Om een indruk te geven van de oorlogshandelingen is door een samenvatting uit diverse publicaties, een algemeen historisch overzicht samengesteld.

3.2 Algemene historische context.

Mobilisatieperiode

In de periode september 1939 – april 1940 werden de Nederlandse strijdkrachten gemobiliseerd. Aanleiding was de Duitse inval in Polen in september 1939 en de daaropvolgende oorlogsverklaring van de Frankrijk en Groot-Brittannië aan de Duitse regering. In deze periode werden de verschillende onderdelen van Nederlandse strijdkracht onder de wapenen geroepen en werd er een begin gemaakt met het aanleggen van

verdedigingslinies, voorbereidingswerkzaamheden ten behoeve van inundaties, mijnenvelden en versperringen.

Meidagen 1940

In de vroege ochtend van 10 mei 1940 vielen Duitse eenheden Nederland binnen. Vanuit het grensgebied vielen Duitse grondstrijdkrachten Nederland binnen, terwijl Duitse parachutisteneenheden in West-Nederland waren geland. Bij Kornwerderzand en bij de Grebbelinie werden de Duitse grondstrijdkrachten gestopt en vochten Nederlandse eenheden dapper tegen de Duitse parachutisteneenheden in het westen van Nederland. Na het bombardement op Rotterdam door Duitse luchtmachteenheden besloot het Nederlandse opperbevel te capituleren. Alleen in Zeeland werd nog doorgevochten door Nederlandse en Franse eenheden.

Duitse bezettingsjaren

Direct na de Duitse inval werd Nederland met enige regelmaat getroffen door (kleinschalige) geallieerde bombardementen. Deze bombardementen waren met name gericht op vliegvelden, havens, infra en industriegebieden. Vanaf 1942 werd begonnen met het aanleggen van de *Atlantikwall* door de Organisation Todt in het Nederlands kustgebied. Vanaf 1943, de geallieerde luchtmachten werden steeds sterker – vonden steeds meer grotere en zwaardere bombardementen plaats op vliegvelden, havens, spooremlacements en industriegebieden in Nederland.

Bevrijdingsjaar 1944-1945

Het bevrijdingsjaar voor Nederland startte vanaf september 1944. Geallieerde grondtroepen staken vanuit België de Nederlands grens over in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Halverwege september 1944 vond *Operation Market Garden* plaats. Dit ambitieuze plan van de geallieerde bevelhebber Montgomery moest ervoor zorgen dat de bruggen tussen Eindhoven en Arnhem door luchtlandingstroepen bezet zouden worden om vervolgens door geallieerde grondtroepen te worden 'bevrijd'. Als dit plan zou slagen dan zouden geallieerde eenheden voor kerst 1944 Berlijn al hebben veroverd. *Operation Market Garden* werd een fiasco en Noord-Brabant, Zeeland, Limburg en Gelderland werden frontgebied voor maanden waar zware (grond)gevechten plaatsvonden in combinatie met artilleriebeschietingen en bombardementen.

4. INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

4.1 Literatuur

(Bron) www.oudwinterswijk.nl

Onderstaande chronologische opsomming van gebeurtenissen is letterlijk overgenomen en is geschreven in de oude spelling.

Winterswijk in oorlogstijd, 10 Mei 1940 - 31 Maart 1945

W.Lelieveld

Slachtoffers van het luchtwapen

Bij het memoreren van deze categorie oorlogsslachtoffers hebben wij, naar de volgorde van tijd, in 't kort de omstandigheden vermeld, waaronder deze medeburgers het leven lieten.

Ook de in onze gemeente gesneuvelde vliegers hebben wij, voor zoover mogelijk met naam, in dit gedeelte opgenomen. Menige Winterswijker zal, bij het lezen van dit gedeelte, zich de een of andere gebeurtenis weer duidelijk voor den geest kunnen halen, en met huivering terugdenken aan dezen angstwekkende tijd.

Als gevolg van het feit, dat de Engelse Luchtmacht, de beroemde R.A.F., in de eerste fase van den oorlog over zeer weinig vliegtuigen beschikte, en bijgevolg de luchtaanvallen op doelen in Duitsland en de bezette gebieden nog geen groten omvang hadden aangenomen (althans in verhouding tot enkele jaren later) , gebeurde er de eerste 1,5 á 2 jaar van de bezetting van ons land in onze gemeente niet zoo heel veel, en is er in deze periode op dit gebied weinig te vermelden.

Twee ernstige gebeurtenissen vragen echter de aandacht.

In den nacht van 21 op 22 Juni 1940 vielen de eerste bommen in onze gemeente, die ook de eerste slachtoffers vroegen.

Deze bommen explodeerden niet, en nieuwsgierig geworden kwamen enkele bewoners uit de omliggende buurt naderbij. Men had toen nog weinig ervaring op dit gebied en zag het gevaar nog niet zoo zeer in. De gevolgen waren verschrikkelijk. Plotseling explodeerde een bom, en twee mannen werden op slag gedood, t.w. J.H.Hijink en B.W. Konings, resp. oud 27 en 31 jaar. De heer J.W. Beusink werd zwaar gewond en overleed 6 Juli d.a.v.

Omstreeks dezen tijd heerste er een geweldige onrust onder de bevolking en velen trokken het dorp uit om buitenaf hun intrek te nemen. [...]

Zondag, 22 Mei 1940

Gelukkig keerde kort daarna de rust terug.

Op 19 Sept.1940 vond er wederom een tragische gebeurtenis plaats. Toen stortte namelijk het eerste geallieerde vliegtuig in onze gemeente neer. Het was een groote bommenwerper. De 6 inzittenden vonden allen den dood, en waren onherkenbaar verminkt. Slechts 1 lijk kon geïdentificeerd worden, n.l. van den vlieger P.O. Williams, No. 620421. Op 21 Sept. werden 3 gesneuvelden op het Alg. Kerkhof met militaire eer ter aarde besteld, en op 26 Sept. d.a.v. de overige 3.

Dan verloopt er ruim een jaar, voordat er weer melding gemaakt behoeft te worden van slachtoffers door het luchtwapen.

Op 28 December 1941, 's avonds te ongeveer kwart voor elf, verkeerde de Winterswijksche bevolking in angstige spanning, waar het brandende vliegtuig, dat als een vurig komeet boven het donkere dorp suisde, neer zou komen.

Goddank geschiedde dit een einde buiten het dorp, en sloeg het in de omgeving van de Kottenscheweg in het bouwland. In de nabijheid van het nog brandende toestel werden drie geheel verbrande lijken gevonden van leden van de bemanning. Een piloot, een Canadees, werd aangehouden en op transport gesteld naar Arnhem. De namen van de aan de kledingstukken geïdentificeerde bevrijders waren:

R.P. Isaac, sergeant (No.1259257)

D.W. Thane, sergeant

D.T. Williams, sergeant (No. 981262)

Zij werden op het Alg. Kerkhof begraven.

3 April 1943, 's avonds plm. 11 uur, stortte een brandend Engelsch vliegtuig neer op een bouwland in de omgeving van de boerderij van J.B. Grevink, Dorpbuurt L 174. Bij den val van de machine explodeerden de brisantbommen waarmede deze geladen was. Wonder boven wonder kwamen ongelukken onder de burgerbevolking niet voor, maar de geheele bemanning, bestaande uit 7 man, kwam hierbij om 't leven. Slechts twee lijken konden worden geïdentificeerd. Het waren de vliegers: Southon en sergeant Flower

Op 1 Mei 1943, 's nachts te plm. half drie, stortte een groote bommenwerper neer naast de boerderij van J. Prange, Woold K 163. Bij onderzoek bleek deze melding een Engelsch vliegtuig te betreffen, hetwelk door een Duitsche nachtjager was neergeschoten. Bij het neerstorten explodeerde een brisantbom van zeer zwaar kaliber. Kilometers in de omtrek lagen onderdeelen van den bommenwerper verspreid. In de omgeving van het wrak werden te ongeveer 6 uur 's morgens de lijken van zeven vliegers gevonden, die vermoedelijk getracht hebben, met behulp van hun parachute, het vliegtuig te verlaten, hetgeen hun waarschijnlijk door de te geringe hoogte, niet meer is gelukt. Hierdoor zijn zij op een gruwelijke wijze te pletter gevallen.

De stoffelijke resten werden op Maandag 3 Mei '43 op de Alg. Begraafplaats ter aarde besteld. Alle slachtoffers konden geïdentificeerd worden. Het bleken te zijn de volgende vliegers:

Hall, sergeant	Woodland, sergeant
Harry, sergeant	P.O. Potts, sergeant
Gillen, sergeant	Airman Gill, (No. 1351297)
Martin, sergeant	

Voor al omstreeks dezen tijd was de activiteit in de lucht, bijzonder des nachts, zeer groot en werden er massa's brandbommen boven onze gemeente uitgeworpen, tengevolge waarvan vele branden ontstonden.

In den nacht van 13 op 14 Mei 1943 kwam om plm. 2 uur een Engelsch twee-motorige bommenwerper van het Wellingtontype neer in de buurtschap Huppel, in de omgeving van de boerderij van J.W.Kruisselbrink, F 20. Het toestel was door een Duitsche nachtjager neergeschoten. Tusschen de wrakstukken en daaromheen werden de lijken van de 5 inzittenden gevonden, waarvan er 3 geheel verkoold en onherkenbaar waren.

De namen van de twee geïdentificeerde vliegers waren:

F.H. Smith en L.I. Mobley (No. 1575533).

Op 4 Februari 1944 kwam een groote Engelsche bommenwerper neer op een terrein op de grens van de gemeenten Winterswijk en Eibergen. De landing was een staaltje van koele vliegkunst, daar het reeds brandende gevaarte een z.g. buiklanding moest maken. Vast staat, dat de bemanning, uitgezonderd de eerste piloot, reeds op de hoogte van de Duitsche grensplaats Borken uit het toestel is gesprongen.

Na de landing is de eenig overgebleven piloot uit het toestel gesprongen, en is, met behulp van nabijwonende boeren, veilig geborgen en later op terugtransport naar Engeland gesteld.

Op 4 februari 1944 maakte B-17 42-3500 van de 482 Bomb Group een noodlanding bij Meddo/Winterswijk. Piloot David G. Alford zette het toestel alleen aan de grond, de rest van de 12 bemanningsleden was al boven Duitsland gesprongen.

Omstreeks half September 1944 werd, zooals bekend, van geallieerde zijde de aankondiging gedaan, dat over de geheele linie een groot luchtoffensief zou worden ingezet, en dat naast een verscherpte luchtoorlog tegen Duitschland, ook alle spoorlijnen, verkeersmiddelen en verbindingswegen zouden worden beschoten en gebombardeerd. Dit heeft ook voor onze gemeente trieste gevolgen gehad. Wij memoreeren de volgende ernstige gebeurtenissen.

Op Donderdag 28 Sept. 1944, 's middags plm. 3 uur, werden door een nieuw soort vliegtuigen, de vermaard geworden Jachtbommenwerpers, de z.g. Jabo's, 8 bommen afgeworpen op het spoorwegkruispunt van het baanvlak Winterswijk - Zutphen aan de Morgenzonweg. Hierdoor werd zware schade aangericht aan vele huizen aan de Morgenzonweg, doch bij dezen aanval kwamen nog geen persoonlijke ongelukken voor. Het is een gelukkige maatregel gebleken de bewoners van deze omgeving te evacueeren, anders waren de gevolgen niet te overzien geweest. Het vermoeden, dat op dit punt meerdere aanvallen te verwachten waren, is juist gebleken. Zeer vele malen is dit spoorwegkruispunt daarna nog aangevallen.

Denzelfden dag (28 Sept.) werd enkele uren later een tweede aanval op dit punt gedaan, waarbij helaas wel slachtoffers vielen. In de onmiddellijke omgeving van perceel L 190, langs de spoorlijn gelegen, werden twee deerlijk verminkte lijken gevonden. Bij identificatie bleken de slachtoffers twee jongens te zijn te weten:
J.H. Wagemans, 15 jaar, wonende te Cuijk en alhier geëvacueerd.
H.v.Ardennen, 12 jaar, wonende te Rijswijk en eveneens hier geëvacueerd.
Door boordvuur werd ook nog een opperwachtmeester van de Brandweerpolitie doodelijk getroffen.

Op Zaterdag 30 Sept. '44 werd wederom een aanval gedaan door 8 jachtbommenwerpers op de spoorwegverbindingen. Een bom explodeerde op de schuilkelder voor het stationsgebouw, waardoor 3 Duitsche militairen, die zich hierin bevonden, gedood werden.

4 October 1944 werd op de Misterweg, ter hoogte van perceel B 93, een auto door Jabo's met de boordwapens beschoten. De auto brandde geheel uit en tusschen de wrakstukken werden twee geheel verkoolde lijken gevonden. Het bleken te zijn: Johanna Fekkes, oud 21 jaar, wonende te Rotterdam, en Maria Fekkes, oud 21 jaar, eveneens te Rotterdam woonachtig. De overige inzittenden liepen brandwonden op, en werden in het Ziekenhuis verbonden.
Dienzelfden dag werd een aanval gedaan door 3 Jabo's op het spoorwegkruispunt aan de Morgenzonweg. Het perceel Morgenzonweg 70 kreeg een voltreffer. De bewoonster, Mej. A.ten Dolle, werd door blokploegpersoneel levenloos onder het puin gevonden.

In den nacht van 23 op 24 October 1944 kwamen de brokstukken van een geallieerde bommenwerper neer in Huppel nabij de Duitsche grens. Het was een met bommen geladen Engelsche machine van het Wellington type, welke was aangeschoten door een Duitsche nachtjager, en daarna in de lucht is geëxplodeerd. De lijken van de 7 inzittenden lagen op grooten afstand verspreid, doch waren goed herkenbaar. Hier volgen de namen van deze gevallen luchthelden:
John Edmond Kelley. D.Maclean.
Kenneth Rowley, serg. John Philip (No. 420045)
Arthur Bevan Llewellyn Tan Hunter, serg.
F.W. Niblett, serg. (No. 1897417)

Als bijzonderheid kan vermeld worden, dat de vader van de gesneuvelde sergeant Tan Hunter, een Australier, die zelf bij de Engelsche troepen in Duitschland was ingedeeld, hier bij de Luchtbeschermingsdienst inlichtingen heeft ingewonnen omtrent de omstandigheden, waaronder zijn zoon gevallen was, waarna hij diens graf heeft bezocht.

Een broer van een andere gesneuvelde van deze groep vliegers ontdekte door een toeval, dat diens laatste rustplaats zich hier bevond. Diep onder den indruk bedekte hij zijn graf met bloemen.

Een aanval van Jabo's op de spoorbaan van 26 November 1944 kostte de bedieningsmanschappen van de Duitsche afweer 1 dode en zeven gewonden.

Op 29 November d.a.v., 's middags te ongeveer half een, werden door een formatie overvliegende bommenwerpers een viertal brisantbommen afgeworpen, waarvan er een terecht kwam voor de boerderij van J.A. Beskers, Woold K 53 I. Door het opgeworpen zand werden 3 schoolgaande kinderen bedolven. Onmiddellijk werden door de omwonenden met de reddingspogingen een aanvang gemaakt. Een der kinderen, Bernard te Kulve, 11 jaar oud, werd levenloos onder het zand uitgehaald. Een inmiddels verschenen arts van den Gem. dienst constateerde den dood door verstikking. De overige kinderen bekwamen geen letsel.

5 December 1944, St. Nicolaasdag, zullen de Winterswijkers ook niet licht vergeten. Inplaats van het vreugdevolle gezinsfeest van de aangename verrassingen, durfde men den geheelen dag zijn neus niet buiten de deur te steken. Overal vielen bommen, en schrik en angst waarden in ieder huis rond.

Een bom kwam terecht op het perceel Wooldscheweg 1, hetwelk grootendeels verwoest werd. De heer J.F.Goorhuis, wonende aan de Kottenscheweg 66, bevond zich juist voor genoemd perceel, en werd op slag gedood, terwijl de heer A. Schreurs, wonende Oostervoort 12, zwaar gewond werd. Op 7 Dec. d.a.v. is dit slachtoffer aan de bekomen verwondingen overleden.

Op 10 December 1944, 's middags tegen 1 uur, werd de omgeving van het Station door 8 Jabo's aangevallen, waardoor een verschrikkelijke ravage werd veroorzaakt in de Inslagstraat en Kreilstraat. Vele woningen werden totaal vernield. Onder het puin van perceel Inslagstraat 22 werden twee geheel verminkte lijken aangetroffen. Bij identificatie bleken het te zijn B.H.te Winkel en echtgenoot.

Vrijdag 15 December 1944, om ongeveer kwart voor tien des morgens, werd door een overvliegende Jabo een brisantbom afgeworpen, welke terecht kwam op de garage Weekenstroo aan de Misterweg. Ook hier vielen slachtoffers. Door bomscherven werd gedood J.H.Deunk, 15 jaar, alsmede een Duitsch militair. Mevr. A.B.ten Damme werd zwaar gewond, en in zorgelijken toestand naar het Alg.Ziekenhuis vervoerd.

Op 25 December '44, 1e Kerstdag, kwam een "Jabo", getroffen door het Duitsche afweergeschut (het eenigste succes van de "Flak" in ruim een half jaar) brandend neer in een weiland, kort bij de nieuwe Boterfabriek. De piloot, de ond.off. Peter Charles Nightingale Green, geb. 15-03-'24, kwam hierbij om 't leven. Het stoffelijk overschot werd bij dat van de reeds eeder gevallen vliegers op de Alg. Begraafplaats ter aarde besteld.

29 December 1944, 's morgens ongeveer 11 uur, weer een aanval op het Station. Een in de omgeving van het Station geplaatste Duitsche afweertrein werd met boordwapens beschoten, waardoor 5 Duitsche militairen werden gedood.

Ook op Oudjaarsdag werd een heftige aanval op het Station gedaan, waarbij rond 100 splinterbommen werden afgeworpen.

Gelukkig vielen toen geen slachtoffers te betreuren.

4 Febr. 1945 kwam onder de gemeente Aalten een Mosquitovliegtuig neer, waarbij twee vlieger-officieren den heldendood vonden.

Hun namen waren:

M.Ewaschuk, off. bij de Canadeesche Luchtmacht (R.C.A.F.)

R.M.M. Stratton, off. bij de Britsche Luchtmacht (R.A.F.) Door bijzondere omstandigheden zijn de lijken van deze vliegers op het Alg. Kerkhof in onze gemeente ter aarde besteld.

Op 16 Febr. '45, 's middags ongeveer kwart over een, werden door twee Amerikaanse bommenwerpers een 30-tal brisantbommen boven onze gemeente afgeworpen, 14 splinterbommen van zwaar kaliber (80 lb.) kwamen in de omgeving van perceel Oostervoort 48 terecht. Dit had tot noodlottig gevolg, dat twee personen, die zich voor genoemd perceel bevonden, door scherven doodelijk werden getroffen, t.w.:

G.E. Lammers, wonende Iepenstraat 20, en

J.F. v.d.Ende, wonende te Gouda en alhier geëvacueerd in de Berkenstraat 32.

Enkele andere mensen werden gewond.

In den avond van den 21sten Februari 1945, te plm. 10 uur, werd er geweldig druk gevlogen. De vliegtuigen bevonden zich op zeer geringe hoogte en waren in het nu en dan doorbrekende maanlicht zelfs te zien. Plotseling gierde een Duitse nachtjager door de lucht en klonk het geratel van een machinegeweer.

Een Engelsche bommenwerper werd getroffen, vloog in brand en sloeg neer in de omgeving van de voormalige fabriek van de fa.Zwanenberg, bij de boerderij van J.H. Damkot, K 21. Een der inzittenden bleek, wonder boven wonder nog in leven, ofschoon aan het been gewond. Hij werd door de Duitschers als krijgsgevangene medegenomen.

Van de andere leden van de bemanning vond men niet veel meer dan enkele kledingstukken, waaraan nog twee als vliegers geïdentificeerd konden worden, t.w.:

H.R. Piper en P.I. Green.

Dit was het laatste geallieerde vliegtuig, dat in onze gemeente verongelukte.

Naarmate de Duitse troepen meer in het nauw gedreven werden, en steeds meer werden teruggedrongen, op hun terugtocht ook de Achterhoek passeerend, werden de geallieerde luchtaanvallen in onze omgeving steeds veelvuldiger en gevaarlijker.

Zaterdag 24 Febr. '45 was een zwarte dag voor onze gemeente. 's Avonds om ongeveer kwart voor tien werden boven het dorp 8 brisantbommen afgeworpen, waarschijnlijk bedoeld voor het Stationsemplacement. Deze bommen misten echter verre hun doel, hetgeen treurige gevolgen had. Twee projectielen kwamen terecht op en voor het pand van den heer Timmer, bakkerij in de Wooldstraat 55. De verwoesting was verschrikkelijk. Ook belendende winkelpanden werden practisch totaal vernield. Onder de puinhopen werd het lijk van Jan Timmer gevonden, waarmede het leven van een flinke jongeman plotseling werd afgesneden. Voorts kwamen 3 bommen terecht op de perceelen Keizerstraat 2 en 4, welke geheel werden vernield. De bewoners, die zich in den kelder bevonden, werden door het vallend gesteente bedolven, en volkomen geïsoleerd. 's Nachts, ongeveer 1 uur, gelukte het aan het personeel van den opruimings- en herstellingsdienst, na koortsachtig werken, de kelder vrij te maken. Twee kinderen werden levenloos aangetroffen, t.w.:

Grada Schigt, oud 2 jaar, wonende Keizerstraat 2, en

Hendrik Oortgiesen, oud 8 jaar, wonende Keizerstraat 4.

Bovendien werden een 5-tal bewoners van deze perceelen nog zwaar gewond.

Bakkerij Timmer, Wooldstraat 55

Nu breekt voor Winterswijk de spannendste maand van den geheelen oorlog aan, waarin ook de meeste luchtaanvallen plaats vinden. Iedereen voelt dat er een beslissing moet vallen. De luchtbeschermingsdiensten zijn overladen met werk en zien zich met een sterk ingekrompen staf van personeel (door de spitterij, onderduiken, enz.) voor een zeer zware taak gesteld.

Bij een luchtaanval op het Spoorwegemplacement van 9 Maart, 's namiddags plm. 2 uur, kwamen bommen neer op de Parallelweg en op Keizers. De verwoesting was groot. Deze aanval kostte twee menschenlevens. Gedood werden:

E.H.W.Weenink, 41 jaar, Keizersdw.weg 6 en

M.L. Lichtenberg, 24 jaar, Iepenstraat 20.

Genoemde Weenink was een S.D.-agent en had zich juist ingewerkt in een illegale strijdersgroep met het doel de zaak "op te rollen".

Ook in de Leliestraat en omgeving vielen bommen, die behalve aanzienlijke vernielingen, ook weer twee slachtoffers maakten, t.w.:

J.B.Huitink, 54 jaar, 3e Gasthuisstraat 17, en

de evacue N.D. Gokke, 32 jaar, Leliestraat 11 I.

19 Maart vielen er, bij een aanval op het station, bommen in de Kreilstraat, waarbij eenige perceelen grootendeels verwoest werden.

20 Maart kregen de bewoners van de Groenloschenweg en omgeving vast een voorproefje van hetgeen den volgenden dag nog zou volgen, 's Morgens plm. 11 uur werden er een aantal bommen geworpen in de onmiddellijke nabijheid van de fabriek van de fa.H.Willink & Co. Een fabrieksloods, in gebruik bij den Meubelfabrikant Koopmans, kreeg een voltreffer, waardoor twee leden van het personeel doodelijk werden getroffen, t.w. vader en zoon Te Selle.

In de omgeving werd groote dak- en glasschade aangericht. De slachtoffers werden naar het Alg. Ziekenhuis overgebracht. Dat deze buurt met bommen werd bestookt zal wel verband gehouden hebben met het feit, dat "Herr Ortskommandant" zijn intrek had genomen in de villa van den heer H. Willink aan de Groenloscheweg.

21 Maart 1945 zal een gedenkwaardige dag blijven in de oorlogsgeschiedenis van Winterswijk. Deze dag, welke is aangewezen als de officiële opening van de lente, waarop wij andere jaren met vreugde en blijdschap het begin van een ontwakend leven begroeten, werd ditmaal een dag, waarop ons de ellende en de verwoesting van den modernen oorlog nog eens duidelijk werden gedemonstreerd.

's Morgens plm. 10 uur werd de spoorbaan in de directe omgeving van het Station door 4 Jabo's als doel genomen. Er werden op 4 punten voltreffers geplaatst, doch enkele

bommen misten hun doel, als gevolg waarvan in de Tuunterstraat, Rusthuisstraat en Goudvinkenstraat, een aantal huizen werden verwoest. Ook het pension Wamelink werd hierbij grootendeels vernield. Gelukkig vielen bij dezen aanval geen slachtoffers, mede dank zij de evacuatie- maatregelen.

In den namiddag van denzelfden dag, ongeveer half vijf, werden door overvliegende bommenwerpers 8 brisantbommen afgeworpen, die neerkwamen op de Groenloscheweg en omgeving, op dezelfde hoogte van de punten, die den vorigen dag reeds getroffen waren. De gevolgen waren verschrikkelijk. De perceelen Groenloschenweg 32 en 34 werden getroffen, en fel laaide een brand op. Door personeel van de Opruimings- en Hersteldienst werden 5 lijken geborgen. De slachtoffers waren Mevr. Willink en vier leden van een geëvacueerde Haagsche familie, de heer en Mevr. v. Sante en dochter, en J. Luxen, eveneens een evacuee, die tijdelijk hun intrek hadden genomen in dit perceel.

Hun stoffelijk overschot werd naar het Ald. Ziekenhuis vervoerd. Door scherven werden nog een aantal personen min of meer ernstig gewond, waarvan er later nog een is bezweken. In de Pr. Hendrikstraat en Jan Tooropstraat werden groote verwoestingen aangericht, ofschoon hier wonder boven wonder geen slachtoffers te betreuren waren.

De Ortskommandant achtte het na deze gebeurtenissen blijkbaar verkieslijker zijn domicilie te verleggen, en nam zijn intrek in een huis een eind buiten het dorp.

Ook voor de spitters was het een zware dag. Zeer begrijpelijk hadden velen den laatsten tijd het spitten gelaten voor wat het was, ondanks alle dreigementen en fulminaties van O.T.- en Arbeidsinzet-, "autoriteiten". Zoo langzamerhand werd men fatalistisch en ging men van de stelling uit: de mensch kan maar 1 dood sterven! Een groep was echter dien morgen naar Varsseveld vertrokken, welke plaats dezen dag ook door bommen werd getroffen. Helaas vielen hierbij weer slachtoffers te betreuren, waartoe ook een aantal Winterswijkse mannen behoorden. Er vielen vijf dooden, n.l.:

J.F. Deunk	R. Veldhuis
B. Geurink	G.J. Vriezen
J.A. Pillen	

Bovendien werden een aantal mannen min of meer zwaar gewond en zijn enkelen als gevolg hiervan voor hun leven invalide geworden.

De gebeurtenissen van dezen dag vooral waren voor vele dorpbewoners aanleiding hun heil in de buurtschappen te zoeken, zoodat het dorp langzamerhand leegstroomde. Aan werken dacht zoo goed als niemand meer, en er heerschte een chaotische toestand. Dat kon zoo niet lang doorgaan!

Op 22 Maart, de dag van de zwarte en grijze wolken van Bocholt, vallen er bommen in Kotten, waarschijnlijk afgeworpen door een van Bocholt terugkeerende bommenwerper. Dit kost weer een menschenleven, t.w. Mej. v. Rijssen, Kotten H 61.

26 Maart zijn de Jabo's 's morgens om 7 uur al weer present. Er werd met boordvuur geschoten. Een bewoner van de Beusinkweg 102 werd hierdoor doodelijk getroffen, n.l. de heer H.G. Smeenk. Zijn echtgenoot werd gewond. Ofschoon dien dag nog meerdere aanvallen plaats vonden, vielen er gelukkig verder geen slachtoffers te betreuren.

28 Maart 1945 noteeren wij als den laatsten dag van de luchtaanvallen op Winterswijk, en daarmee tevens als den dag waarop de laatste burger- slachtoffers zijn gevallen. Deze 28ste Maart was buitengewoon onrustig. Den geheelen dag door waren er vlieg-

tuigen boven onze gemeente. Wij releveeren de volgende gebeurtenissen met ernstigen afloop.

's Middags, ongeveer kwart over 1 werden enkele bommen afgeworpen, die ter hoogte van de Corleschweg terecht kwamen. Hierbij werd de heer G.J. Schuurman, oud 58 jaar, doodelijk getroffen. Het stoffelijk overschot werd naar het Alg. Ziekenhuis overgebracht. Even later werd er gemeld, dat het bosch, waarin een Duitsche munitietrein stond (op de spoorlijn Winterswijk -Bocholt, bij "de Puls") brandde. Inderdaad bleek deze trein getroffen te zijn, en volgde de eene ontploffing op de andere. Duitsche baanwachters hadden nog kans gezien de trein af te koppelen, waardoor slechts 4 wagons met inhoud explodeerden. Gelukkig vielen hierbij geen slachtoffers te betreuren.

Een tragische bijzonderheid valt verder nog voor dezen dag te vermelden.

De weduwe van den heer H.G.Smeenk, Dorpbuurt L 102, werd door een bomscherp zwaar gewond. De heer Smeenk was twee dagen tevoren door boordvuur doodelijk getroffen. Zijn vrouw overleefde hem maar kort, daarzij spoedig aan haar verwondingen overleed. Eenige kinderen bleven ouderloos achter.

Op dezen dag werd ook een met munitie geladen vrachtauto van de Duitsche Weermacht, die zich via de Misterweg uit de voeten trachtte te maken, door 4 Jabo's aangevallen. De auto met inhoud werd totaal vernield.

Tenslotte vielen op dezen bewogen dag bommen in de omgeving van de Scholtenenk, waarbij helaas ook weer slachtoffers vielen. Gedood werden:

L.ter Horst en

J.Jansen (afkomstig uit Utrecht)

Bovendien werden enkele personen vrij ernstig gewond, o.a. de echtgenoot van het slachtoffer ter Horst.

Bij School C, waar een aantal spitters was ingekwartierd, werden een aantal mensen min of meer ernstig gewond.

Als samenvatting van dit resume komen wij tot de volgende opsomming, voor wat betreft slachtoffers door het luchtwapen, gevallen in de gemeente Winterswijk:

Aantal gedooide burgers: 41

Aantal gesneuvelde vliegers: 38

Aantal in onze gemeente neergestorte vliegtuigen: 9

Resultaat uit inventarisatie van gegevens Winterswijk in oorlogstijd, 10 Mei 1940 - 31 Maart 1945:

Vermelde gebeurtenissen (Neergekomen vliegtuigen,bombardementen en beschietingen) zijn te ver gelegen van het onderzoeksgebied en geven geen indicatie van CE binnen het onderzoeksgebied.

Fragmenten uit het boek Herinneringen aan de bevrijding van Winterswijk door
H.B. Aalders en J.G. Ruwhof

het perceel Misterweg L 203 zwaar beschadigd wordt. Ook in de Wooldstraat spookt het. De perceelen 16 en 18 worden getroffen. Achter de Apothekerszaak van den heer Koen en bij het Badhuis knallen de explosies van uiteenspattende projectielen ; in de Bosschesteeeg krijgt het pand van den heer Grimmelt een treffer ; in de Morsestraat vallen 4 bommen (gelukkig in het weiland).

In de Spoorstraat, Schoolstraat, op Scholtenenk, overal daveret het van de explosies van de neerkomende bommen, terwijl ook de fabriek van de fa. Meijerink & Co. op de Beuzenesch een treffer krijgt te incasseeren.

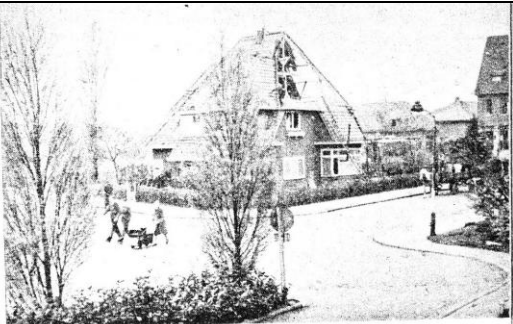
Al met al een „daverend” slot.

Toen is de rust weergekeerd, althans vanuit de lucht, en wij allen hopen, dat deze nooit meer verstoord zal worden.

Voor een goed overzicht laten wij hier nog volgen een opgave van de totaal verwoeste perceelen, ingedeeld naar de straten :

Wooldscheweg 1		schuur en stalling.
Kreilstraat 17—19		dubbel woonhuis.
Kreilstraat 21—23		dubbel woonhuis.
Kreilstraat 18—20		dubbel woonhuis.
Kreilstraat 7		woonhuis.
Kreilstraat 5		woonhuis.
Inslagstraat 20—22		dubbel woonhuis.
Inslagstraat 24		woonhuis.
Parallelweg 58—60		dubbel woonhuis.
Parallelweg 62		woonhuis.
Parallelweg 52		woonhuis.
Parallelweg 36—38		dubbel woonhuis.
Keizerstraat 2—4		dubbel woonhuis.
Misterweg 106		woonhuis.

Ook de „ersatz“
burgemeester Bos zijn
huis werd getraceerd

Morgenzonweg 53	woonhuis.
Morgenzonweg 132	woonhuis.
Morgenzonweg 45 ¹ —45 ²	dubbel woonhuis.
Morgenzonweg 106—108	dubbel woonhuis.
Morgenzonweg 70	woonhuis.
Morgenzonweg 140-142-144	woonhuizen
Morgenzonweg 150	woonhuis.
Morgenzonweg 152	woonhuis.
Morgenzonweg 128	woonhuis.
Kl. Parallelweg 5	woonhuis.
Kl. Parallelweg 13—15	dubbel woonhuis.
Wooldstraat 53	woon-winkelhuis.
Wooldstraat 55—57	woon-winkelhuizen.
Wooldstraat 59	woon-winkelhuis.
Wooldstraat 51	woon-winkelhuis.
Wooldscheweg 73	pension.
Goudvinkenstraat 11—13	dubbel woonhuis.
Goudvinkenstraat 15	woonhuis.
Tuunterstraat 12	woon-winkelhuizen.
Tuunterstraat 13—15	dubbel woonhuis.
3e Gasthuisstraat 19—21	dubbel woonhuis.
Leliestraat 13—15	dubbel woonhuis.
Leliestraat 11 ¹	woonhuis.
Groenloscheweg 26-28-30	woonhuizen.
Groenloscheweg 32	woonhuis.
Groenloscheweg 34	woonhuis.
Jan Tooropstraat 10	woonhuis.
Jan Tooropstraat 13	woonhuis.
Jan Tooropstraat 15	woonhuis.
Jan Tooropstraat 16	woonhuis.
Jan Tooropstraat 18	woonhuis.
Schoolstraat 3	pakhuis (grond).
Schoolstraat 3	pakhuis.
Dorpbuurt 189	woonhuis.

43

Resultaat uit inventarisatie van gegevens, Fragmenten uit het boek Herinneringen aan de bevrijding van Winterswijk door H.B. Aalders en J.G. Ruwhof:
Vermelde gebeurtenissen (Opgave van beschadigde en verwoeste percelen) zijn te ver-
gelegen van het onderzoeksgebied en geven geen indicatie van CE binnen het onder-
zoeksgebied.

4.2 Vliegtuigen en bombardementsgegevens

Ter ondersteuning van de grondtroepen werden jachtvliegtuigen of jachtbommenwer-
pers ingezet die met boordgeschut en/of lucht-grondraketten specifieke aanvallen uit-
voerden. Ook konden deze vliegtuigen een beperkte bommenlast meevoeren.

Opgave van uitgevoerde bombardementen, neergestorte vliegtuigen en neergekomen V1's.

(Bron archief : **Cees van den Akker Advies**),

Vliegtuigen en bombardementsgegevens.
Geraadpleegd is de database van uitgevoerde bombardementen, neergestorte vliegtuigen en neergekomen V1's.

21 juni 1940

Dahliastraat

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd het spoorwegemplacement en de omgeving van het Sportterrein.

26 juni 1940

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd te Huppel en Woold de boerderij van Walvoort K 97.

30 augustus 1940

Neergekomen Messerschmitt Bf 110 G9+?? van het 4./NJG 1 om 23.11 uur bij de voormalige molen op het Hazenveld te Meddo, Winterswijk.

Neergekomen Whitley Mk V P5008 GE-M van het No. 58 squadron om 22.30 uur op de weg van Winterswijk naar Groenlo te Winterswijk.

26 juli 1941

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de boerderij Pas Op in Woold.

17 augustus 1941

Neergekomen Whitley Mk V Z6586 ZA- van het No. 10 squadron om 02.30 uur te Kotten Winterswijk.

4 februari 1944

Neergekomen B-17F met nummer 42.3500 GS-H van de 482nd Bomb Group van het 812th Bomb Squadron om 13.30 uur in de omgeving van Meddo in de Achterhoek op een perceel weiland van de fam. Overkamp op de grens van Winterswijk en Eibergen.

4 februari 1944

Neergekomen B-17F met nummer 42.3500 GS-H van de 482nd Bomb Group van het 812th Bomb Squadron om 13.30 uur in de omgeving van Meddo in de Achterhoek op een perceel weiland van de fam. Overkamp op de grens van Winterswijk en Eibergen.

13/14 juli 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Wooldseweg, Golsweg, Kottenseweg, Parallelweg, Rusthuisstraat, Komkommerpad en de buurtschap Woold.

28 september 1944

Bombardement omstreeks 15.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg nabij het spoorwegkruispunt Winterswijk - Zutphen en het spoorwegemplacement. Bombardement omstreeks 17.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg L190 en de spoorlijn Winterswijk – Zutphen.

30 september 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd een schuilkelder voor het stationsgebouw, het stationsemplacement, een machineloods, dertig wagons en de kunstmestfabriek van de Coöp. Landbouwbond.

2 oktober 1944

Bombardement op Winterswijk met 8 brisantbommen. Getroffen werden spoorwegknooppunten en de gashouder. Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg 70, een spoorwegsplitsing, diverse percelen nabij het station en de gashouder.

10 oktober 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg.

18 oktober 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de omgeving van het spoorwegknooppunt bij de Morgenzonweg.

20 oktober 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg.

21 oktober 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg 70, een spoorwegsplitsing, diverse percelen nabij het station en de gashouder.

23 oktober 1944

Neergekomen Lancaster Mk I PD331 GZ- van het No. 12 squadron te Winterswijk, Huppel.

2 november 1944

Bombardement door P-51 Mustang Mk Y2- van het No. 442 RCAF Caribou squadron op Winterswijk.

4 november 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Morgenzonweg.

19 november 1944

Bombardement met 16 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 26.1.

25 november 1944

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de spoorlijn ten zuidwesten van Winterswijk.

26 november 1944

Bombardement met 16 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station en de spoorlijn naar Arnhem ter hoogte van km 39.

29 november 1944

Bombardement met 6 bommen op Winterswijk. Getroffen werd de spoorlijn naar Neede ter hoogte van km 9.

Bombardement om 12.30 uur met 24 bommen op Winterswijk. Getroffen werd de boerderij van dhr. J.A. Beskers, Woold K 53 I en een spoorlijn ter hoogte van km 9.5 en km 50.

4 december 1944

Bombardement met 2 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 26.

5 december 1944

Bombardement met 12 bommen op Winterswijk. Getroffen werd de Wooldseweg 1, het rusthuis aan de Kottenbergseweg, Rusthuisstraat, Weurden, Eelinkstraat, Helderkampstraat, Kettingstraat, Kreilstraat en het station.

10 december 1944

Bombardement om 13.00 uur met 9 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station, Inslagstraat en Kreilstraat.

14 december 1944

Bombardement met 4 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station en omgeving.

15 december 1944

Bombardement om 09.45 uur op Winterswijk. Getroffen werd de garage Weekenstroo aan de Misterweg 106 en de Bocholtzstraat.

23 december 1944

Bombardement met 6 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station en omgeving.

25 december 1944

Bombardement door een Typhoon Mk IB ZH- van het No. 266 Rhodesia squadron op Winterswijk. Getroffen werd het station.

Neergekomen Spitfire Mk LZ- van het No. 66 squadron omstreeks 10.30 uur bij de voormalige boterfabriek aan de Tuberweg (nu staat hier het streekziekenhuis) te Winterswijk.

Neergekomen Typhoon Mk IB MN206 ZH- van het No. 266 Rhodesia squadron om 10.30 uur aan de Tuberweg te Ratum, Winterswijk.

29 december 1944

Bombardement omstreeks 11.00 uur met 30 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station en omgeving.

31 december 1944

Bombardement op de spoorlijnen bij Winterswijk door vier vliegtuigen met 5,2 ton brisantbommen. Getroffen werd het station en het spoorwegemplacement.

1 januari 1945

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd het station.

4 januari 1945

Bombardement met 30 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het station en omgeving.

10 januari 1945

Neergekomen V-2 om 23.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd de begraafplaats.

11 januari 1945

V-2 neergekomen te Winterswijk. Getroffen werd de Waliëneweg.

23 januari 1945

Bombardement op Zutphen. Getroffen werd de Eefdensebrug en de spoorlijn ter hoogte van km 36.1 naar Winterswijk door 6 bommen.

3 februari 1945

Bombardement met 16 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 35.8.

6 februari 1945

Bombardement met 4 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 47.6.

8 februari 1945

Bombardement met 4 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 15.8.

9 februari 1945

Bombardement met 3 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 39.

10 februari 1945

Bombardement met 4 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 33.6.

11 februari 1945

Bombardement met 2 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 34.7.

14 februari 1945

Bombardement met 22 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 36.5 en km 47.7.

16 februari 1945

Bombardement om 13.15 uur met ca. 30 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het perceel Oostervoort 48, boerderijen te Henxel, het spoorwegemplacement en de Spoorstraat.

20 februari 1945

Bombardement met 4 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 38.9.

21 februari 1945

Bombardement met 8 bommen op Winterswijk. Getroffen werd een spoorlijn ter hoogte van km 49,7.

21 februari 1945

Neergekomen Lancaster Mk III PB666 9J-J van het No. 227 squadron om 22.00 uur in het Woold nabij de voormalige boterfabriek van de fa. Zwanenberg en de boerderij van dhr. J.H. Damkot K 21 te Winterswijk.

24 februari 1945

Bombardement om 21.45 uur met 16 bommen op Winterswijk. Getroffen werd de bakkerij in de Wooldstraat 55, Keizerstraat 2 en 4 en een spoorlijn ter hoogte van km 23.8.

4 maart 1945

Bombardement met 17 bommen op Winterswijk. Getroffen werd het spoorwegemplacement, de brandstof- en kunstmestloods van de fa. Zegelink, enkele woningen aan de Parallelweg en de boerderij van J. ter Horst op L 254.

9 maart 1945

Bombardement om 14.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd de Parallelweg, de Keizers, Leliestraat en de Gasthuisstraat.

19 maart 1945

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Kreilstraat.

20 maart 1945

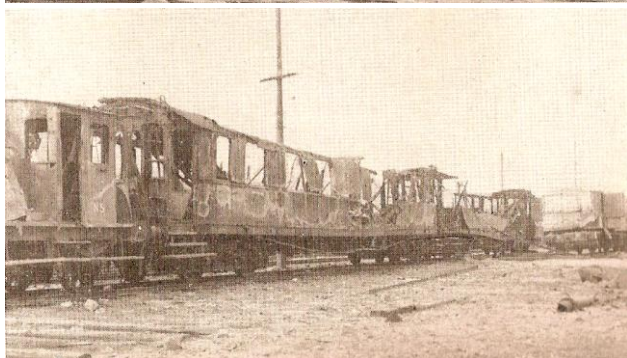
Bombardement om 11.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd de Groenloseweg en omgeving, de fabriek van de fa. H. Willink & Co en een loods van de meubelfabriek Koopmans

21 maart 1945

Bombardement om 10.00 uur op Winterswijk. Getroffen werd het spoorwegemplacement, de omgeving van het station, de Tuunterstraat, Rusthuisstraat, Goudvinkstraat en de omgeving van de fabriek van H. Willink & Co.

Winterswijk

Winterswijk

Bombardement om 16.30 uur op Winterswijk. Getroffen werd Groenlosestraat 32 en 34, Prins Hendrikstraat en Jan Tooropstraat.

22 maart 1945

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd te Kotten H 61.

26 maart 1945

Bombardement op Winterswijk. Getroffen werd de Silo van de Landbouwersbond en een spoorlijn.

28 maart 1945

Bombardement om 13.15 uur op Winterswijk. Getroffen werd het spoorwegemplacement, Corleseweg L 201 I, een Duitse munitietrein bij de Puls op de lijn Winterswijk - Bocholt, een Duitse vrachtwagen met munitie op de Misterweg L 203 I, de Scholtenenk, School C, Ratumsestraat, Misterstraat 21 I en 24 I, Wooldstraat 51, 53, 55, 57, 59, het terrein achter de apotheek van dhr. Koen, omgeving van het badhuis, Bossesteeg, een weiland bij de Morsestraat, Spoorstraat, Schoolstraat 3, Wooldseweg 1, 73, Parallelweg 36, 38, 52, 58, 60, 62, Kreilstraat 5, 7, 17, 19, 21, 23, 18 en 20, Inslagstraat 20, 22, 24, Keizerstraat 2, 4, Misterweg 106, Morgenzonweg 45, 53, 70, 106, 108, 128, 132, 140, 142, 144, 150, 152, Kleine Parallelweg 5, 13, 15, Goudvinkenstraat 11, 13, 15, Tuunterstraat 12, 13, 15, 3e Gasthuisstraat 19, 21, Leliestraat 11, 13, 15, Groenloscheweg 26, 28, 30, 32, 34, Jan Tooropstraat 10, 13, 15, 16, 18, Dorpsbuurt 189 en de fabriek van de fa. Meijerink & Co op de Beuzenesch.

Resultaat:

In de beschrijving van uitgevoerde bombardementen zijn geen opgaven aangetroffen welke verwijzen naar een of meerdere projectlocaties, of de directe omgeving van het werkgebied

4.3 Archief Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD)

Lijst EODD-vondsten Gemeente Winterswijk

WO nr	Locatie	Vondst
19710974	Oude Bochtelsebaan	1x bgsch 8cm Duits
19750799	Bochtelsebaan	2x Bg van 8cm mortier m/b ±75 kkm diversen
19753189	Pad bij of naar spoorlijn Winterswijk-Zutphen	1x Pantservuist klein model
19801642	Oude Bochtelsebaan, buurtschap 't Wold	2x bg van 12 cm mortier m/sb wgrz 38 (D)
19812153	Industrieterrein, omgeving Golsweg	1x bom 500 lbs. G.P. Ameri- kaans, zonder ost, m neus- buis AN-M 103 en staartbuis AN-M 101
19813666	Nabij station	1x gevechtsskop van 3 inch raket met bb. (S.A.P.)
19820607	Oude Bochtelse baan	2x bg v. 8 cm mor m/sb WgrZ 34 of 38 1x bg v. 12 cm mor m/sb AZ 41 (niet verschoten)
19823500	aan de Oude Bochtelsebaan net naast de Schoolweg	1x sprkg v. 8 cm Mor (Duits) z/onst.
19842098	Oude Bochtelse baan	1x BPG/DK. m/bb
19843431	Oude Spoorbaan	1x bg van 10,5 cm m/sb AZ 1
19872963	Spoorstraat 49	2x Scherfbommen 20 lbs m/neuspistool nr 44/45
19873223	Spoorstraat 49	2x Scherfbommen 20 lbs m/neuspistool nr 44/45
19873442	VZA, Spoorstraat 49	1x vliegtuigbom 20 lbs niet gewapend
19880327	Spoorstraat 49	6x scherfbom 20 lbs m/sb 873
19912526	Gasthuisstraat 67	1x PG afn. band v 2 PR.
19941414	voormalig NVC terrein a/d Tuunterstraat	1x bom v. 20 Lb. m/neuspistool no 45
19980669	Kreilweg 1 a)	1x Bg van 12cm Mortier, met rest ost zonder stst b) ca.25x KKM, div.
20060651	Wooldseweg 88	1x rest BG v 12cm mor, m/rest ost (D)

Resultaat:

In het archief van de EODD zijn geen meldingen van explosieven aangetroffen welke te herleiden zijn naar een locatie binnen het werkgebied.

4.4 Luchtfotocollecties

Bron: Dotka.com

De digitale fotocollecties van de Topografische Dienst Kadaster 1940-1945 en Speciale Collecties Wageningen UR zijn geraadpleegd.

Uit de totale collectie zijn de navolgende foto's bestudeerd welke geheel of gedeeltelijk het onderzoeksgebied bedekken.

Foto nr. 4 -1148_4084 datum 28-10-1944

Foto nr. 4 -1148_3083 datum 28-10-1944

Foto nr. 4 -1148_3084 datum 28-10-1944

Foto nr. 16-1380-3095 datum 19-11-1944

Foto nr. 16-1380-3096 datum 19-11-1944

Foto nr. US 7 PHGP - 9243 november 1944

Resultaat: Er zijn geen sporen van oorlogshandelingen aangetroffen welke wijzen op de aanwezigheid van CE binnen het werkgebied.

4.5 Resultaat archiefonderzoek

Archief Erfgoed Centrum Achterhoek Liemers

4.5.1

Uit archief gemeente Winterswijk.

Nummer toegang : 1058

Inventaris : 8

Beschrijving : Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten

Resultaat:

In dit archief zijn geen aanwijzingen aangetroffen welke duiden op mogelijke CE binnen het projectgebied.

Uit archief gemeente Winterswijk.

4.5.2

Nummer toegang : 0296

Inventaris : 179

Beschrijving : Luchtbeschermingsdienst Winterswijk.

Opgave van neergestorte vliegtuigen zonder duidelijke plaatsaanduiding.

Datum	Type
18-09-1940	Whitley
17-08-1941	Whitley
28-12-1941	Hampden
03-04-1943	Lancaster
01-05-1943	Lancaster
13-05-1943	Wellington
04-02-1944	B - 17
23-10-1944	Lancaster
25-12-1944	Typhoon
21-02-1945	Lancaster

Resultaat:

Door het ontbreken van locatieomschrijvingen kunnen crash- locaties niet specifiek worden toegeschreven naar het projectgebied.

4.5.3

Gemeente Archief Winterswijk

- Archief Opsporen van conventionele explosieven stationsomgeving Winterswijk:
- Plan van aanpak "Explosievenonderzoek stationsomgeving Winterswijk Deel project Driemark";
- 14 puntenplan "Hoe te handelen bij het aantreffen van explosieven tijdens het explosieven onderzoek in de gemeente Winterswijk";
- Proces verbaal van oplevering "Explosieven opsporingsproject uit de Tweede Wereldoorlog Winterswijk Driemark".

Resultaat: De stukken betreffende oorlogshandelingen, oorlogsschade en openbare orde en veiligheid is geraadpleegd.

In de geraadpleegde gemeente archieven zijn geen feitelijke aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied.

5. ANALYSE VAN BRONNEN

Literatuur

Resultaat uit inventarisatie van gegevens Winterswijk in oorlogstijd, 10 Mei 1940 - 31 Maart 1945:

Vermelde gebeurtenissen (Neergekomen vliegtuigen, bombardementen en beschietingen) zijn te ver gelegen van het onderzoeksgebied en geven geen indicatie van CE binnen het onderzoeksgebied.

Resultaat uit inventarisatie van gegevens, Fragmenten uit het boek Herinneringen aan de bevrijding van Winterswijk door H.B. Aalders en J.G. Ruwhof:
Vermelde gebeurtenissen (Opgave van beschadigde en verwoeste percelen) zijn te ver gelegen van het onderzoeksgebied en geven geen indicatie van CE binnen het onderzoeksgebied.

Conclusie

- In de geraadpleegde literatuur zijn geen feitelijke aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied.

Gemeentelijk archief

Uit archief gemeente Winterswijk.

Nummer toegang : 1058
Inventaris : 8
Beschrijving : Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten

Nummer toegang : 0296
Inventaris : 179
Beschrijving : Luchtbeschermingsdienst Winterswijk.
Opgave van neergestorte vliegtuigen zonder duidelijke plaatsaanduiding.
Resultaat:

In dit archief zijn geen aanwijzingen aangetroffen welke duiden op mogelijke CE binnen het projectgebied.

Conclusie:

- In de gemeentelijk archieven zijn geen feitelijke aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied.

Website

- Geraadpleegde websites geven geen informatie welke wijzen op oorlogshandelingen binnen het werkgebied.

Conclusie:

Er zijn geen aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied

Opgave uitgevoerde bombardementen en neergekomen vliegtuigen

Resultaat:

- Er zijn geen feitelijke aanwijzingen gevonden welke wijzen op bombardementen of neergekomen vliegtuigen binnen het werkgebied.

Conclusie:

Er zijn geen aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied

Opgave van meldingen uit EODD archief

Resultaat:

- In het archief van de EODD zijn geen opgave van meldingen aangetroffen welke verwijzen naar locaties binnen onderzoeksgebied.

Conclusie:

Er zijn geen aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied

Luchtfoto collectie

Resultaat:

- Binnen de geraadpleegde luchtfoto collecties zijn geen foto's aangetroffen waarop sporen van oorlogshandelingen binnen het werkgebied zijn waar te nemen.

Conclusie:

Er zijn geen aanwijzingen gevonden welke wijzen op de mogelijk aanwezige CE binnen het werkgebied.

6. CONCLUSIE

In opdracht van SAB Arnhem is door *CEES VAN DEN AKKER ADVIES* een Vooronderzoek naar de aanwezigheid van Conventionele Explosieven voor het onderzoeksgebied Korenburgerveen uitgevoerd. De bevindingen hiervan zijn vastgelegd in rapport CA / VO / 017- 07

Op basis van bronnenmateriaal (literatuur en archieven) kan gesteld worden dat er geen feitelijke aanwijzingen zijn aangetroffen welke verwijzen naar mogelijke Conventionele Explosieven of delen daarvan binnen het onderzoeksgebied Korenburgerveen gelegen binnen de gemeente Winterswijk.

Wij classificeren het onderzochte gebied als niet verdacht van CE.

7. CONTRA- INDICATIE

Geen.

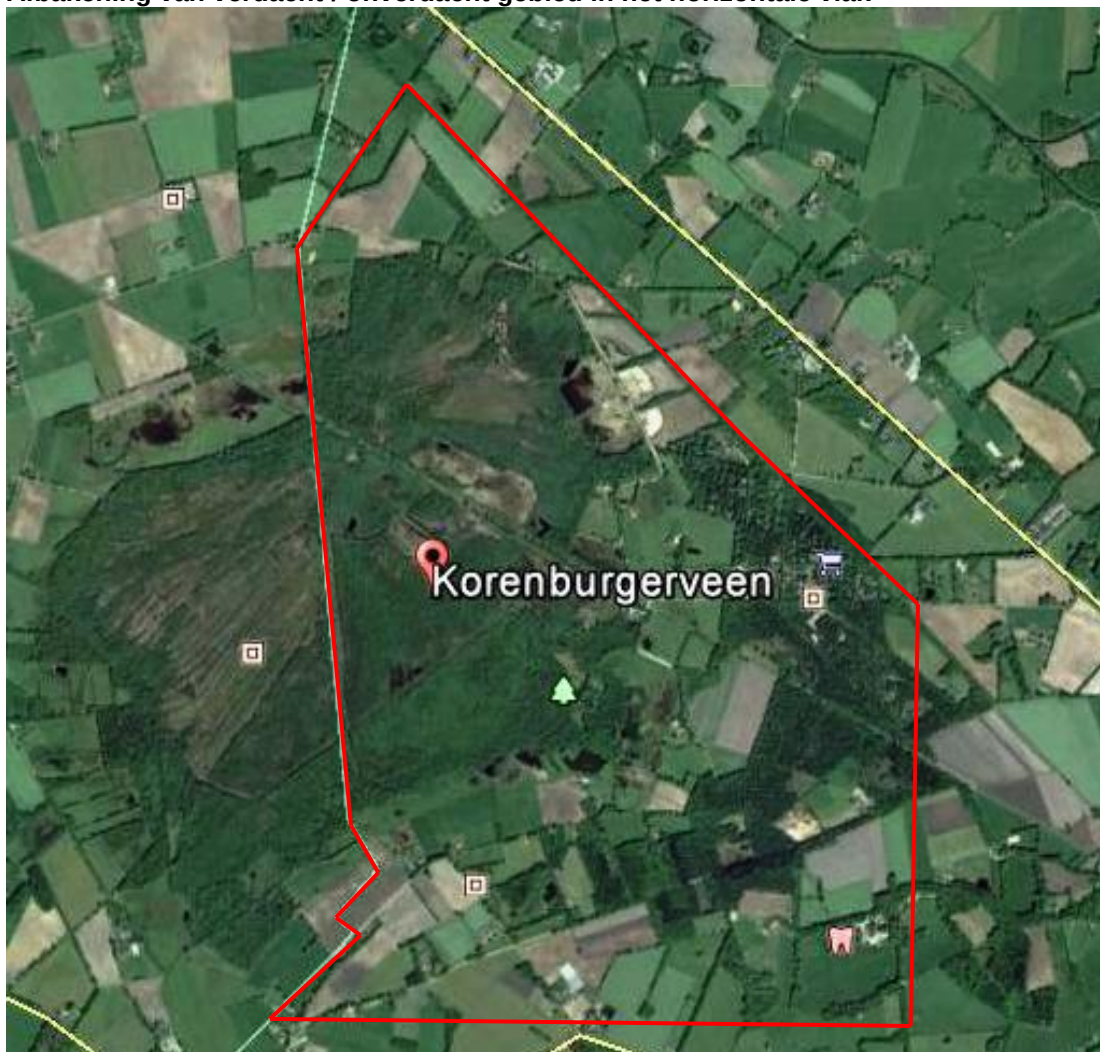
8. LEEMTEN IN KENNIS

- Binnen het digitale archief fotocollecties van de Topografische Dienst Kadaster 1940-1945 en Speciale Collecties Wageningen UR zijn van de periode december 1944 t/m de bevrijding in 1945 geen luchtfoto's van het onderzoeksgebied aangetroffen.

- Het is niet bekend of er binnen het onderzoeksgebied grondroerende werkzaamheden hebben plaatsgevonden.

9. **AFBAKENING GEBIEDEN**

Afbakening van verdacht / onverdacht gebied in het horizontale vlak

Binnen de rode belijning het gebied, **niet verdacht** van conventionele explosieven (CE).

10. **Advies**

Het onderzoeksgebied is aangemerkt als **niet verdacht van aanwezige CE**.

Wij adviseren u de voorgenomen werkzaamheden op reguliere wijze uit te laten voeren.

11. **Bijlage**

Protocol "Toevalstreffer CE uit de 2e WO"

11. Bijlage

Protocol “Toevalstreffer CE uit de 2e WO”

Wat te doen bij het aantreffen van een conventioneel explosief uit de 2e WO.

- ☐ Verdacht object gevonden (werknemers informeren)
- ☐ Aannemer legt het werk stil.
- ☐ Aannemer belt met de politie en gemeente Beleidsmedewerker Integrale Veiligheid
- ☐ De politie geeft een melding door aan het EODD
- ☐ De ruimploeg van de EODD komt vervolgens om het conventioneel explosief onschadelijk te maken
- ☐ Indien een conventioneel explosief onschadelijk moet worden gemaakt informeert de politie, of de beleidsmedewerker Integrale Veiligheid of de burgemeester.

Indien voor de ruiming van een conventioneel explosief een woongebied moet worden ontruimd dan zal de burgemeester de nodige (nood)maatregelen treffen.

Indien de grondroerende werkzaamheden door een BRL-OCE gecertificeerde aannemer worden uitgevoerd zal de senior explosievaardeskundige van de aannemer bij aanwezigheid van een conventioneel explosief de politie en de toezichthouder voor het project alarmeren. Indien er daadwerkelijk een conventioneel explosief onschadelijk moet worden gemaakt wordt de burgemeester en de ambtenaar Openbare orde en Veiligheid geïnformeerd.

De vertaling van dit algemene protocol naar een protocol voor de verschillende onderdelen die tijdens de grondroerende werkzaamheden te maken hebben/krijgen met CE ziet er als volgt uit.

Protocol voor de aannemer

- Verdacht object gevonden (werknemers informeren).
- Werkzaamheden nabij verdacht object staken.
- Direct contact opnemen met de politie (0900-8844) en de directie op de hoogte stellen.
- Het verdachte object in de gaten houden tot de politie/directie op locatie is (vrij houden van toeschouwers, omwonenden en personeel).
- De werkzaamheden kunnen weer worden hervat op aanwijzingen van de directie.

Protocol voor de gemeente / AOV

- De aannemer meldt dat er een verdacht object is aangetroffen.
- Aannemer wijzen op protocol voor de aannemer.
- Direct contact opnemen met de politie (0900-8844) - indien nog niet gebeurd -
- Naar de locatie. - Het verdachte object in de gaten houden tot de politie er is (vrij houden van toeschouwers, omwonenden en personeel)
- De aannemer aanwijzingen geven waar en wanneer hij zijn werkzaamheden kan voortzetten.